

OBNOVA HELIKOPTERJA GAZELA TO-001 VELENJE

Besedilo: Matjaž Ravbar, Vojaški muzej SV
Fotografija: arhiv Vojaškega muzeja SV

Za novonastajajoče vojaško letalstvo samostojne Slovenije je bil najpomembnejši mejnik prebeg pilota kapetana 1. razreda Jožeta Kalana in letalskega tehnika zastavnika 1. razreda Boga Šuštarja s helikopterjem gazela iz mariborske vojašnice JLA k slovenski TO 28. junija 1991. Helikopter gazela so najprej uporabljali za šolanje pilotov in prevoze, od leta 1996 pa je stal kot spomenik na vhodu v letalsko bazo na Brniku. Zaradi posledic vremenskih razmer in dotrajanosti materiala so go lani v SV v sedmih mesecih celovito obnovili. Z uspešno obnovo so poustvarili podobo helikopterja, ki ostaja pomemben dokument časa in dogajanja, povezanega z osamosvajanjem Slovenije.

Prebeg iz JLA v TO

Helikopter gazela (gazelle SA-341/342) je večnamenski lahki helikopter, namenjen predvsem izvidovanju, šolanju in tudi protioklepnemu delovanju. V tovarni Soko v Mostarju se je leta 1977 začela licenčna proizvodnja plovil HO-42, HI-42 hera, HS-42, NH-42M gama in HO-45 gama. Helikopter gazelle SA-341 (HO-42) s serijsko številko JVL 12660 je bil izdelan leta 1979 in bil 1981 dodeljen letalski enoti na Brniku, in sicer 894. helikopterski eskadrilji za izvidovanje in zveze. Od 27. junija 1991 sta bila Jože Kalan in Bogo Šuštar s helikopterjem nastanjena v mariborski vojašnici, namen pa je bil izvidovanje ob slovensko-hrvaški meji. 28. junija 1991 sta s helikopterjem prebegnila iz JLA in se najprej odpravila na Golte, kjer so helikopterju tudi prebarvali oznake JVL in

jih nadomestili z oznakami TO-001 Velenje ter dodali slovenski grb in znak TO, nato so ga imeli hranjenega na kmetijah Rezoničnik in Žohar pod Smrekovcem. Leta 1992 so helikopter vpisali v civilni register z oznako SL-HAA in ga ob tej priložnosti tudi prebarvali v civilno barvno shemo. Helikopter je 15. brigada VL uporabljala za šolanje in prevoz potnikov. 21. junija 1994 je prišlo do nesreče, po kateri so ga obnovili in leta 1996 postavili kot spomenik na vhodu v letalsko bazo na Brniku.

Helikopter zaradi dotrajanosti prenovili

Zaradi vpliva vremenskih razmer in dotrajanosti materiala je bil helikopter v slabem stanju, zato so se odločili, da ga bodo obnovili in tudi prebarvali v barvno shemo TO-001 Velenje. Helikopter je postal eden

izmed simbolov vojne za osamosvajanje Slovenije in ga je treba ohraniti v čim bolj izvirnem stanju, da bo prihodnjim rodovom na voljo kot materialni dokaz nastajanja samostojne države. Z uspešno obnovo smo poustvarili podobo helikopterja kot dokument časa in dogajanja, povezanega z osamosvajanjem Slovenije. Najprej je bilo treba ugotoviti stopnje ohranjenosti helikopterja in pripraviti načrt za obnovo. Junija 2008 smo pregledali helikopter in s pomočjo IPC (Illustrated Parts Catalog) naredili seznam manjkajočih in dotrajanih delov. Po pregledu smo določili opravila, ki jih je bilo mogoče začeti opravljati takoj, na primer obnovo notranjih prevlek, barvni odtенок pa smo določili na podlagi videoposnetkov, obnovo vratnih stekel, ščitnika za zunanji termometer in dveh stranskih indikatorskih svetilk. Hkrati smo nekatere dele naročili pri Eurocopterju, nekatere dele pa smo popravili v tehnični delavnici. Poleg tega smo se odločili za čimprejšnjo prestavitev helikopterja pod streho, da smo ga zaščitili pred vremenskimi razmerami. Tako smo avgusta lani dvignili helikopter s podstavka in ga prestavili v garažo v letalsko bazo na Brniku. Naslednji teden so bile obnovljene hidravlične cevke na repu in opravljeno še nekaj manjših del. Takrat smo helikopter tudi prestavili v delavnico Alojza Potočnika v Stražišču pri Kranju, kjer je potekala nadaljnja obnova. Iz he-

likopterja smo odstranili vsa stekla, armaturno ploščo in notranjost ter ga pripravili za barvanje.

Obnova končana v dobrega pol leta

Pred obnovo je bila na repnem delu helikopterja le nepravilna antena. Na njeno mesto oziroma za to namenjen nastavek je bilo treba namestiti avtentično anteno VHF arnic proizvajalca Collins. Več dela je bilo z anteno ASA proizvajalca Elektrovod, saj jo je bilo treba pred namestitvijo prilagoditi originalu. Zaradi dolgotrajne izpostavljenosti pleksi stekla vremenskim razmeram in predvsem sončnim UV-žarkom so bile zelo poškodovane vse steklene površine na zračnem plovilu. Najbolj so bila uničena stekla na jugu, torej na desni strani helikopterja. Leta 1996 pri prvi obnovi so bila prva stekla začasno vstavljena in kar zalepljena na plovilo. Pri snemanju stekel jih je bilo zato treba razbiti, da smo jih lahko zamenjali. Ob vgradnji novih stekel jih je bilo treba obrusiti, da so bila primerna za helikopter. Obnova je trajala sedem mesecev, obnovitvena dela pa so bila opravljena v petih mesecih.

VIRI:

Ukaz načelnika GŠSV, št. 624-3/2008-16. Poročilo o barvanju zrakoplova soko SA-31 (HO-42) gazelle v shemi TO-001 Velenje. Arhiv Vojaškega muzeja SV.